

Article Info	RESEARCH ARTICLE ARAŞTIRMA MAKALESİ	 KENT AKADEMİSİ How to Cite
Title of Article	A Reading on Spatial Organization of Traditional Bursa Houses	
Corresponding Author	İkbal Ece POSTALCI Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, ece.altinkaya@msgsu.edu.tr	
Submission Date Admission Date	11/11/2019 / 10/12/2019	
Author / Authors	İkbal Ece POSTALCI ORCID: 0000-0002-4548-6556	
How to Cite	POSTALCI, İ., E., (2019). <i>Geleneksel Bursa Evlerinde Mekan Kullanımı Üzerine Bir Okuma</i> , Kent Akademisi, Volume, 12 (40), Issue 4, Pages 835-845.	

Geleneksel Bursa Evleri'nde Mekan Kullanımı Üzerine Bir Okuma¹

İkbal Ece POSTALCI²

ABSTRACT:

A Reading on Spatial Organization of Traditional Bursa Houses

The article is putting and discussing the results of two field works on traditional Bursa houses within an elective course in Mimar Sinan Fine Arts University (MSFAU). The purpose of this study is to make analyses of traditional Bursa houses selected from urban and rural settlements. Within the course "Spatial Organization and Use of Color in Vernacular Architecture" in MSFAU, two trips were made to Bursa with students in 2013-2014 Academic Year. Four houses from Misi Village and four houses from Orhangazi, a district in city center, were determined to be examined in terms of form, function and use of color in interior spaces. The spatial analyses were made through the plans, sections and elevations of the houses drawn in 1/100 scale. A comparison of houses in Misi Village and Orhangazi district will also take place in conclusion pointing out the differences and similarities of urban and rural houses. Finally, the interpretation of these analyses will give an idea about the spatial organization of vernacular architecture in Bursa. The importance of experiencing the vernacular architecture is discussed under one of the objectives of architectural education as described in Charter of Union of Architects (UIA) "The ability to act with the knowledge of historical and cultural precedents in local and world architecture" (UIA, 2017:7).

KEYWORDS: Traditional Bursa Houses, spatial organization, sustainability, vernacular architecture

ÖZ:

Bu araştırma, geleneksel Bursa evleri üzerine yapılan iki alan çalışmasının sonuçlarını ortaya koymak ve değerlendirmek üzerinedir. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Mimarlık bölümü müfredatında yer alan seçime bağlı "Yerel Mimaride İç Mekan Kurgusu ve Renk" isimli ders kapsamında, 2013-2014 akademik yılı güz ve bahar dönemlerinde gerçekleştirilen iki gezi ve alan çalışmasının değerlendirildiği metinde; yerel mimari örnekler olarak konutların mekânsal özellikleri araştırılmıştır. Bursa'nın Osmangazi ilçesine bağlı Muradiye ve Yahşibey mahallelerinden seçilen dört ev ve Misi köyünden seçilen dört evin çizimleri üzerinden analizler ve değerlendirilmeler yapılmıştır. Mimarlık eğitiminin amaçlarından biri olan yerel tarihi ve kültürel birikimin öğrencilere kazandırılması ve yerel mimarinin sürdürülebilirliği konusu, yapılan çalışmalar doğrultusunda tartışılmıştır.

¹ Bu çalışma 15-17.10 2014 tarihinde, İstanbul Teknik Üniversitesi'nde gerçekleştirilmiş olan "Re-assessing Vernacular Architecture: Theory and practice, identities and tradition", 7th International Seminar on Vernacular Architecture'da sunulan bildirinin geliştirilmiş versiyonudur.

² Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, ece.altinkaya@msgsu.edu.tr

ANAHTAR KELİMELELER: / Geleneksel Bursa Evleri, mekan organizasyonu, sürdürülebilirlik, yerel mimari
GİRİŞ:

İçinde yaşadığımız yapısal çevrenin, küresel kültürle hızla dönüşmesi ve şekillenmesi; bizi hem mekânsal hem kültürel pratiklerimizden uzaklaştırmakta, yere olan duygusunu zedelemektedir. İnşa edildiği “yer”e göre şekillenmiş mimarilere çok rastlamamaktayız. Bu iddiayı taşıyan mimarilerin bir kısmı ise yapının inşa edildiği yerdeki iklimsel, topografik verilerini, yerel malzeme kullanımını öne çıkarmaktadır. Oysa yapının, hizmet ettiği kültürün bir parçası olarak, yerel halkın mekânsal pratiklerini de devam ettirme özelliklerine sahip olması, yapının sürdürülebilirliği bağlamında önemlidir.

Mimarlık eğitiminin amaçlarından biri de öğrenciye, yerel ve dünya mimarlığındaki tarihi ve kültürel örneklerin bilgisiyyle hareket etmesini sağlamaktır (International Union of Architects (UIA), 2017: 7). Bu bilgiyi kazandırmak üzere mimarlık eğitiminde sanat, mimarlık tarihi gibi zorunlu kuramsal derslerin yanı sıra, pek çok mimarlık müfredatında çevre çözümlenmesi ve koruma ile ilgili dersler de bulunur. Mimarlık öğrencisinin kültüre özgü mekânsal pratiklerin farkına varması için geleneksel mimariyi mekânsal olarak deneyebilmesine olanak tanıyacak dersler; öğrenci sayısı, yolculuk gerekliliği gibi nedenlerden ötürü eğitim programlarında zorlukla yer bulabilmektedir.

Mimarlık öğrencisine yaşadığı ya da eğitim gördüğü çevre dışında yeni yerel mekânsal deneyimler kazandırma ve bunları yorumlama olanağı sunmak üzere tasarlanmış seçime bağlı bir ders olan “Yerel Mimaride İç Mekan Kurgusu ve Renk”, 2010 tarihinden itibaren Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi (MSGSU), mimarlık programında yer almaktadır. Her dönem dersin yürütücülerıyla birlikte Anadolu’nun çeşitli köy ve kasabalarına yapılan gezilerle, öğrencilerle konut mimarisi üzerine çalışma ve yerel halkla ilişkiler kurma olanağı sağlayan ders, iç mimarlık, fotoğrafçılık, şehircilik, sinema-televizyon bölümü öğrencilere de kısıtlı bir kontenjanla açılmakta, öğrencilerin disiplinler arası çalışmaları desteklenmektedir. Türkçe ve İngilizce verilen ders, Erasmus öğrencilerine de açıktır ve kontenjan sınırlandırması yoktur.

Bu metin, Bursa’nın Nilüfer ilçesine bağlı Misi Köyü ve Osmangazi ilçesinin Muradiye ve Yahşibey mahallelerinde, MSGSU mimarlık lisans öğrencileriyle yapılan iki alan çalışmasına dayanmaktadır. Bu çalışma kapsamında incelenen evlerin plan, kesit ve görünüşleri çizilmiş, bu çizimler üzerinden işlev analizleri yapılmıştır. Yapılan tablolarla evlerin mekân kullanımları, eski ve yeni durumları saptanmış, iç mekânlardaki mobilya kullanımları belgelenmiş ve sabit mobilyaların çizimleri yapılmıştır. Çalışma kapsamında yapılan ancak bu makalede yer almayan diğer çıktılar, seçilen iç mekânlardaki renk kullanımının soyut analizleri ve evlerin kullanıcılarıyla yapılan anketlerdir.

1. Çalışma Yöntemi

Bursa merkezinde ve kırsalında yapılan iki alan çalışmasında, Bursa geleneksel konut mimarisindeki mekân kullanımlarının özelliklerini, kullanıcılarıyla ilişkili olarak ortaya koymayı amaçlamıştır. Bursa geleneksel konut mimarisinin oluşumu tarihsel çerçeve içinde incelenerek, örneklenen evlerin mekânsal özellikleri ortaya konmuştur. Mekan kullanımlarının analizleri için ise öğrenci çalışmaları gerekli düzeltmelerden sonra değerlendirilerek bir üst okuma ve değerlendirme yapılmıştır. Alan çalışmalarında incelenen evlerin; bir grubunun kırsal çevrede, diğer grubun kentsel çevrede bulunması, mekânsal pratiklerin devamlılığını okumak için olanak tanımıştır.

Öğrenci çalışmalarının yöntemi, 1/100 ölçekte teknik çizimleri yapılan evlerin, mekân kullanımlarının işlev analizlerinin yapılarak incelenmesine dayanmaktadır. Her iki grupta da çalışılan evlerin hepsi aynı sokakta yer almamaktadır, rastlantısal seçilmişlerdir. İki grupta yer alan evlerin mekân kullanımlarındaki açık alan, sofa ve odaların oranlarını karşılaştıran bir tablo yapılarak yorumlanmıştır.

Örneklenen evlerin sayısının 8 adetle sınırlı olması nedeniyle bu çalışmadan kesin bir sonuç çıkarmak ya da elde edilen sonuçları genellemek doğru değildir. Çalışma, Bursa’nın kırsalında ve merkezinde yer alan geleneksel konutların mekân düzenlemelerinin farklılıkları ve benzerlikleri hakkında bir yaklaşım sergilemek amaçladır.

2. Bursa'nın Tarihsel Gelişimi

Bursa Anadolu'nun kuzeybatısında yer alan bir kenttir. Osmanlı İmparatorluğu'nun ilk başkenti olması ve İpek yolunun üzerinde bulunması nedeniyle tarih içinde politik ve ekonomik olarak büyük bir merkez olmuştur.

Strabo'ya göre "Prusia ad Olympium" kenti MÖ 150 dolaylarında kurulmuştur. Orhan Gazi'nin burayı 1326'da kuşatmasından sonra kent önem kazanmıştır. Kent, 1335'ten 1366 yılına kadar Osmanlı İmparatorluğu'nun başkenti olmuştur. Bu tarihten sonra başkent askeri merkez olarak seçilen Edirne'ye taşınır ancak Bursa hâlâ "hanedan mensuplarının gömüldüğü, Sultanların tahta çıktığı, külliyelerini inşa ettikleri" yerdir (Orbay,1983:5). Kent, Osmanlı İmparatorluğu'nun erken zamanlarında önemli bir politik ve ticari merkez olarak gelişir.

Osmanlılardan önce yerleşme sadece kalenin içinde sınırlı kalmıştır. Kentin ele geçirilmesinden sonra şehir doğu-batı doğrultusunda, Sultanlar tarafından birbirinden ayrı ve uzak inşa ettirilen külliyeler çevresinde büyümeye başlar. Aynı zamanda Orhan Gazi Külliyesi çevresinde de, onun ardından gelenlerin inşa ettirdiği hanlar ve bedestenlerle ticari bir merkez gelişmeye başlar. Bu çarşı bölgesiyle İpek yolu üzerinde bir mihenk noktası oluşturur ve bugün hâlâ Bursa'nın alışveriş merkezi olarak bilinir.

Bursa daha çok bu külliyeler çevresinde şekillenir, konut alanları bu çekirdeklerin çevresinde büyür. Bu yerleşmeler birbirlerinden uzakta olduğu için Cumhuriyet dönemine kadar aralarında alanlar dolmamıştır. Bu durum evlerin bahçe içinde yapılmasına olanak tanıyarak, Bursa'nın "Yeşil Bursa" olarak anılmasına yol açılır tanır, (Orbay,1983:18). Ticaretle birlikte ipekböcekçiliği, bunun yanı sıra ziraat; tarım, bağcılık ve şarapçılık da kentin önemli endüstrilerini oluşturur. Bunların içinden özellikle ipekböcekçiliği, kentin gelişmesinde ve aynı zamanda evlerin biçimlenmesinde rol oynamıştır.

Orbay 14. ve 15. yüzyıl dokusunu tanımlarken; "çeşitli renklerde, her biri kendi küçük bahçesinin içine sıkışık biçimde yapılmış ahşap iskeletli evler dar sokaklar boyunca sıralar halinde kendi küçük bahçeleri ve topografyaya uyan çıkmaz sokaklar içinde dizilirler" ifadesini kullanır. Bugün yangınlar ve depremler yüzünden bu dokudan iz kalmamıştır. Bursa'daki geleneksel evler daha çok 19. ve 20. yüzyıla tarihlenmektedir.

19. yüzyılda bir endüstri şehri olarak gelişmeye başlayan Bursa'da, 1837'de ilk ipek fabrikası açılır. Suphi Bey tarafından hazırlanan 1862 tarihli kent haritasında, Gökdere ve Cilimboz nehirleri arasında iki endüstriyel aks görülür. Bu harita aynı zamanda yayılmış düşük yoğunluklu konut bölgelerini de gösterir.

Cumhuriyetin kurulmasından sonra Bursa önemli bir endüstri merkezi olmuş, ancak 1980'li yıllarda Uzakdoğu'dan ithal edilen ucuz ipeklerle, ipekböcekçiliği faaliyetleri kaybolmuştur. Özellikle 1965'ten sonra tekstil ile beraber otomobil endüstrisi gelişmiş, hızlı büyümeyle beraber şehir ovaya yayılmış, 1970'lere gelindiğinde ise büyüklüğünün iki katına ulaşmıştır. Organize Endüstri Alanlarının da dışına taşan endüstriler ve Bursa'nın dışından gelen göçler sonucu yetersiz, sağlıksız ve yasadışı yapılaşma ortaya çıkmıştır. Bugün geleneksel kent dokusu, kentsel büyümenin tehdidi altındadır.

Alan çalışması olarak seçilen bölgelerden ilki, merkez Osmangazi ilçesine bağlı, Bursa'nın en eski ve büyük mahallelerinden olan, Muradiye mahallesi ve komşusu Yahşibey mahallesidir. Eski sicillerde Muradbey ya da Muradhan adlarıyla anılan mahalle, kuzeyden Çekirge, güneyden Kaplıca ve Hamzabey caddeleri ile sınırlıdır. Mahalleye adını veren Muradiye Külliyesini Sultan II. Murat yaptırmıştır. Bugün mahallede, Sultan II. Murat'ın camisi ve türbesi dışında, hamamı, medresesi, çeşmesi ile çok sayıda şehzade türbesi bulunmaktadır.1487 yılında 45 hane yaşayan mahallenin hane sayısı, 1530'da 702'e, 1573 yılında ise 149'a yükselmiştir. Bu dönemde 4 Rum hane bulunan mahalle, özellikle 19.yüzyılda büyük ölçüde bir Rum mahallesi durumuna gelmiştir, külliyenin karşısında büyük bir kilise bulunmaktadır. Cumhuriyet öncesi ve sonrasında bölgede çok sayıda ipek fabrikası kurulmuştur. (Kaplanoğlu, 2015)

Şekil.1 Bursa Muradiye Mahallesi (URL 1)

Alan çalışması yapılan diğer bölge, Orhangazi yolunun üzerinde, Nilüfer nehrinin kıyısında bulunan Misi köyünde (Gümüştepe) yapılmıştır. Köyün antik ismi Mysios'tur. Osmanlı döneminde Misi adını alan köyün nüfusun çoğunluğunu Hristiyanlar oluşturmaktaydı. Köy şaraplarıyla ünlüydü. İpekböcekçiliği ve ipek dokuma diğer önemli geçim kaynaklarıydı. Bu iki yerel kültür ögesinin günümüzde de yaşatılması için çalışmalar yapılmıştır. Kaybolan ipekböcekçiliği zanaatını yeniden canlandırmak ve kadınların istihdamını arttırmak amacıyla gerçekleştirilen “%100 Misia Projesi”nin Misi Köyü Kadınları Kültür ve Yardımlaşma Derneği üyeleri haricindeki katılımcılar tarafından bilinmemesi, projenin yeterli olarak tanıtılmadığını göstermektedir. Proje kapsamında Kozaevi yapılması ve kadınlara kurslar verilmesi projenin başarıları olarak gözlenirken; günümüzde tarım alanlarının azalması, dut ağaçlarının yok olması ve bunun neticesinde ipek üretilmemesi projenin sona ermesine neden olmuştur (Güney ve Göller, 2016). Yalnız bu yörede yetişen ve özel bir aroması olan misket üzümüyle yapılan “Misi Şarabı” ise markalaşmamıştır. Şarapçılık üzüm bağlarının yok edilmesiyle son bulmuştur; köyde yapılan anket çalışmasında bir köylü, üzüm bağlarının ve şarap mahzenlerinin kalmadığını, genç nüfusun da fabrikalarda çalıştığını belirtmiştir.

1989 yılında kentsel sit ilan edilen köy, koruma altına alınmıştır.

Şekil 2. Misi Köyü, (URL 2)

3. Geleneksel Bursa Evlerinde Mekan Organizasyonu

Geleneksel Bursa evleri merkezde de, kırsal alanlarda da genel olarak bahçe içine yapılmıştır. Yapıların sokakla ilişkisi üç biçimde tanımlanmıştır. Birinci grupta sokaktan bahçeye girilmiş, ev arkaya alınmış, müstemilat yapısı yapının bir yan duvarında, tek katlı bir kol olarak uzatılmıştır. İkinci grupta ise yapı, arsanın sokak cephesine yerleştirilmiş, bahçe arkada bırakılmıştır. Üçüncü grup bahçenin yan tarafta bırakılmasıyla oluşturulmuştur. Bu grupta sokaktan hem eve hem bahçeye girilmektedir. Bunun dışında bahçesi bulunmayıp parselin tamamına oturtulmuş evler de bulunmaktadır (Tomsu, 1950:24). Yapı yola bitişik de olsa, yapının ana cephesi olabildiğince sokağa değil avluya dönüktür. Günlük yaşam bahçede geçtiği için, evlerin zemin katında genellikle üç tarafı kapalı, bir tarafı bahçe yönü açık taşlık yapılmıştır.

Bursa'da yapılan alan çalışması, Aksoy (2011), 17. ve 18. yüzyıldan kalma 18 ev saptamıştır. Bu evler genellikle iki-bazen üç kat yüksekliğinde, ahşap karkastır. Zemin kat daha çok taşlık olarak kullanılmış günlük yaşam, kat yüksekliğinin daha fazla olduğu birinci kata geçmiştir. (Aksoy, 2011:38). Bu evlerin mekan düzenlemesini, taşlık, sofa ve oda olmak üzere 3 temel mekânsal öğeden oluşmaktadır. Taşlık; bahçe içinde konumlandırılan Bursa evlerin zemin katında genellikle üç tarafı kapalı, bahçe yönü açık ve taş kaplı zemine sahip alandır. Evlerin merkezde ya da köyde oluşuna göre zemin katta yer alan kışık odalar, mutfak, kiler, ahır, depo ve ocak gibi servis mekanları taşlığa açılmaktadır.

18.yüzyıldan itibaren konutlarda çıkmaların yapılmasıyla beraber, mekânlar büyümüş, pencere sayıları artırılmış ve cephelerde hareket sağlanmıştır. Oda sayısının artmasıyla, odalar sofayı çevrelemeye başlamış ve sofa içe alınmıştır (Aksoy, 2011:38).

Birinci kattaki odalar, zemin kattakilerden daha aydınlık ve geniştir. Bazı evlerin ara katlarında basık tavanlı kış odaları bulunur. Başoda düşüncesi en büyük odanın diğerlerinden daha çok süslenmesiyle devam ettirilmiştir.

19.yüzyıldan başlamak üzere zemin kat küçük bir taşlık, sofa ve odalardan oluşturulmuştur. Köşe ve geniş parsellerde girişler ortadan verilir, içeriye çekilmiş yanlarda bulunan odalardan pencereler açılmıştır. Dar cepheli parsellerde ise girişler konutun bir kenarından verilmiş ve cephe ile aynı düzlemde açılmıştır (Aksoy, 2011:38).

Zamanla kullanıcılarının gereksinimlerine göre evlerde küçük değişiklikler yapıldığı görülmüştür. bazı odalar ve sofa bölünmesi, dışarda bulunan tuvalet ve mutfakın içeriye, çoğunlukla merdivenin yanına alınması gibi düzenlemeler yapılmıştır.

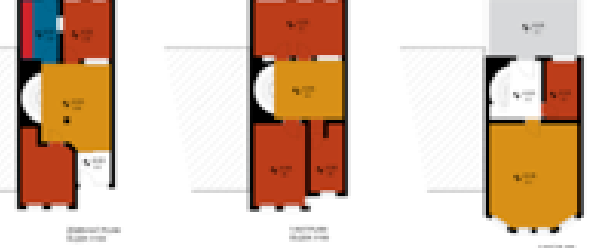
Aksoy (2011), 17. ve 18.yüzyıl Bursa evleri plan tipolojilerini zemin kat planlarına ve üst kat planlarına göre iki grupta incelemiştir. Zemin kat planlarına göre oluşturduğu tipolojiyi, kapalı taşlıklı plan tipi ve açık taşlıklı plan tipi olarak sınıflandırmıştır. Üst kat planlarına göre ise bu evleri; açık dış sofalı ve kapalı dış sofalı tipler olarak iki grupta toplamış, bu gruplardaki evleri de kendi içinde, eyvanlı plan tipleri ve eyvansız plan tipleri olarak ikiye ayırmıştır. Alan çalışmasında Aksoy (2011)'un yaptığı sınıflandırma üzerinden zemin kat ve üst katlara göre farklılaşan plan tipolojileri mekan dizim yöntemi ile analiz eden bir çalışmaya göre; taşlık mekanının açık olduğunda daha erişilebilir olduğunu saptamış, eyvan mekanının açık ve kapalı dış sofalı plan tipinde erişilebilirliği üzerinde olumlu bir etkisi olduğu sonucuna varılmıştır (Büyükşahin Sıramkaya, Yıldız, Aydın, 2018:450).

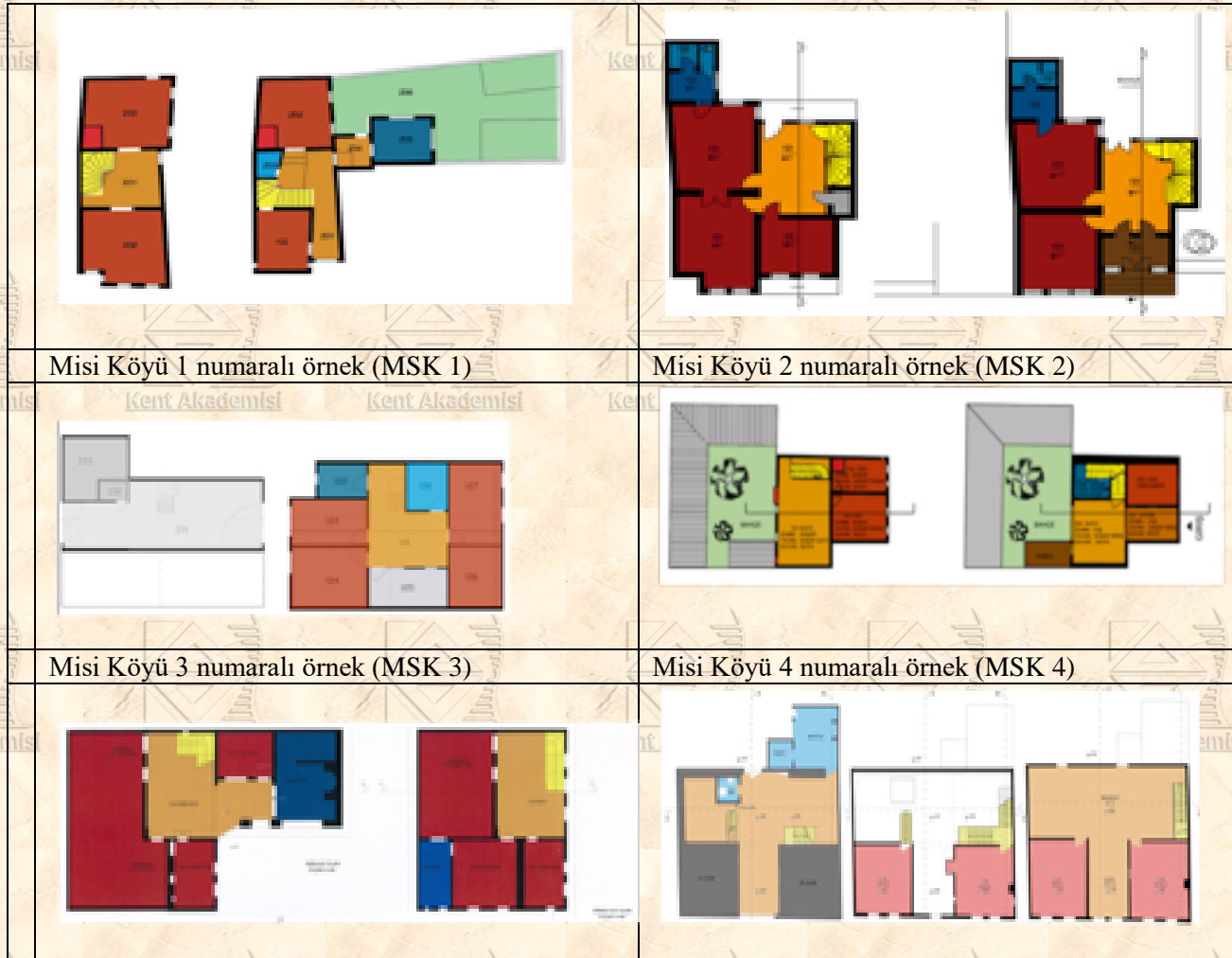
Çalışma kapsamında, Bursa'nın Osmangazi ilçesine bağlı Muradiye ve Yahşibey mahallelerinde toplam dört ve Nilüfer ilçesine bağlı Misi köyünde dört ev incelenmiştir. İncelenen evlerde Aksoy'un sınıflandırmasına göre zemin katında taşlık bulunan tek ev bulunmaktadır. Bu örnekler içinde dış sofalı plan tipleri sadece Misi Köyü'nde bulunmaktadır, Muradiye'de çalışılan evler, iç sofalı ev tiplerine örnek oluşturmaktadır. Evler sahiplerinin adları, kapı numaraları, kapı numarası olmayan evler ise sokağın adıyla anılmıştır. Bu evlerdeki mekân kullanımı Tablo 1'de verilmiştir. Kırsal ve kentsel yerleşmelerdeki evlerin mekânsal özellikleri, ortak yönleri ve farklılıklarının ortaya konması amaçlanmıştır. Özellikle sofa, taşlık, teras ve bahçe kullanımında belirgin özellikler incelenmiştir.

4. Alan Çalışması

İki yerleşmedeki evler incelenirken, Sedat Hakkı Eldem'in, Geleneksel Türk Evi için plan tiplerine göre yaptığı sınıflandırma dikkate alınmıştır (Eldem,1984). Bu sınıflandırmaya göre Yahşibey'de bulunan evler iç sofalı plan tipine özelliklerini gösterirken, Misi köyündeki evler, açık dış sofalı plan özelliklerini göstermektedir Sıra ev düzenindeki evler genellikle iki ya da iki buçuk katlıdır. Yahşibey'deki evlerin ise ikisi üç katlıdır. İncelenen bütün evlerde giriş sokaktadır. Bazı evlerin ise sofadan ulaşılan arka bahçeleri ya da avluları bulunmaktadır. Misi köyünde, zemin katta hayvanlar için mekânlar vardır ya da arka bahçede evden ayrı bir mekânı vardır.

Tablo 1: Misi Köyü ve Yahşibey Mahallesinden örneklenen evlerin işlev analizi

Yahşibey Mahallesi 1 numaralı örnek (YBM1)	Yahşibey Mahallesi 2 numaralı örnek (YBM 2)
	
Yahşibey Mahallesi 3 numaralı örnek (YBM 3)	Yahşibey Mahallesi 4 numaralı örnek (YBM 4)

Çalışılan evlerin tamamı bitişik düzendedir. Evlerin bahçesinin olup olmaması, köyde ya da merkezde olmasıyla ilgili değildir. Her iki gruptaki evlerde de; bahçeli ve bahçesiz ev oranı yarı yarıya eşittir. Yahşibey’de bulunan 4 numaralı örnek evin bahçesine girilememiştir. Aynı bölgede bulunan 3 numaralı örnekteki eve giriş sokaktandır, bahçe ise evin arkasında değil yanındadır, ancak sokakla ilişkisi yoktur. MSK 1 numaralı örnekte; sokaktan hem eve, hem taşlığa giriş vardır. MSK2 numaralı örnek evin bahçesi ise evin arkasında yer almaktadır ve sokak girişi yoktur.

Misi köyündeki evlerde dış kapı doğrudan, zemini taş kaplı olan taşlığa açılmaktadır. Yahşibey’deki evlerde ise doğrudan sofaya girilmemekte, ön bir mekandan içeri girilmektedir. Merkezde yer alan evlerde girişin içe çekilmesi, kentsel alanda konutun mahremiyetini sağlamak için olduğu düşünülebilir. Sadece YBM4 girişi sokaktan birkaç basamakla yükseltilmiştir.

Yahşibey Mahallesi’nde bulunan evlerde merdivenler sofanın ortasında, evin merkezinde bulunur. Misi köyündeki evlerde ise durum farklıdır. Merdivenlerin dış sofaya dahil olduğu MSK2 örnek bulunduğu gibi, evin merkezinde bulunup ana mekânı farklı parçalara ayıran MSK1 örnek de bulunmaktadır.

Kent merkezindeki Muradiye ve Yahşibey mahallelerinde yer alan evleri sofalı plan tipleri içinde okumak zordur. İç sofalı ve kapalı dış sofalı örnekler bulunmaktadır. Kapalı dış sofalı örnekler; merdivenin yer aldığı ve sirkülasyonun sağlandığı sofa olarak kabul edilen büyük alan, dış mekanla bağlantısı, sadece bir kapıyla (YM4) ya da bir kapı ve bir pencere (YBM1) ile sınırlıdır. İç sofalı örneklerde ortada iki kollu çözülen merdiven içinde yer aldığı sofa; konut hacmini, ön ve arka cephe olacak biçimde ikiye böler (YBM2 ve YBM3). Bu örnek evlerdeki sofa mekânı, geleneksel anlamda içinde zaman geçirilen ve oturlan alan olmaktan çok geniş bir geçiş mekânı olarak kullanıldığı görülmüştür.

Kırsal alandaki örneklerde kullanılan sofa alanı, merkezdeki örneklere göre belirgin biçimde büyüktür. Merdivenler sofaya çıkar ve sofanın biçimlenmesinde rol oynar. Bazı örneklerde ise merdivenin kendine ait bir mekânı vardır ve dikdörtgen biçimindeki sofa mekânından ayrı algılanır. İç sofalı plan tipine sahip evlerin hiçbirinde sofanın sokağa ya da bahçeye açılımı yoktur. Evin merkezinde bulunan sofa, karşılıklı iki yanından odalarla çevrelenmiştir, bir yanı merdiven ve karşısındaki duvarla sınırlanmıştır.

Her iki grupta yer alan evlerdeki odaların boyutları ve sayıları önemli bir fark göstermemektedir. Evler genellikle dört odalıdır, altı odalı örnekler her iki grupta da bulunur. Odaların boyutları genellikle 3.5m.- 4.5m ya da 4.5m.- 5.5m. arasında değişmektedir. (Postalci, E., Kuruç, A., Gönül, H., 2014: 507)

Sofanın, odaların toplam hacmine oranı ise gruplarda farklılık göstermektedir. Tablo 1'de görüldüğü üzere sofa için ayrılan hacim, evdeki odaların toplam hacminin en az yarısı kadardır. MSK2 ve MSK4 örnek numaralı evlerin sofalarının hacmi, evdeki diğer odalarındaki toplam hacimden daha fazladır. Kırsal yerleşmelerde hayatın büyük bir kısmı dışarıda geçmektedir. Bu yüzden evlerdeki ortak mekânlar, sadece evin içinde değil, evin dışında da bulunur. Yahşibey mahallesinde ve Misi köyünde incelenen evlerin hepsi açık ve ortak alan içermektedir, ancak Misi köyünde bu mekânların büyüklükleri daha fazladır. MSK 1 ve MSK2 örnek evlerindeki bahçeler, MSK4 evindeki avlu örneklerinde görüldüğü üzere Misi köyündeki evlerde açık mekânlar daha fazladır. İpekböceği yetiştiriciliğine uygun geniş sundurmalar bulunmaktadır. Şarapçılık geçmişi olan Misi köyünde çalışılan evlerde zemin katlar ahırlar, kümesler ve depolama için mekânlar ayrılmıştır. Yahşibey'den örneklenen evlerin ikisinde bahçe bulunmamaktadır. Zemin kat depolama ya da YBM 1 örneğinde olduğu üzere ticari amaçla kullanılmaktadır. YBM2 numaralı örnek evin ikinci katında ise, diğer evlerde bulunmayan bir teras vardır.

Yahşibey mahallesinde ve Misi köyündeki evlerde daha az sayıda da olsa hâlâ yaşayanlar vardır. Yerlilerinin anlattığına göre köydeki evlerin cepheleri geçmişte daha az renklidir. Tomsu 1950 yılındaki çalışmasında, evlerin dışlarının ve içlerini kireçle badanalandığını belirtir.

Evlerin dış cephesi açık çivit mavi, beyaz, açık pembe, sarı ve yeşil renktedir. Ahşap kısımlar ve pencere doğrama ve pervazları, koyu ahşap renkleriyle büyük bir zıtlık yaratmaktadır (Tomsu,1950:24). Muradiye ise 19. yüzyılda renkli cepheleriyle bilinmekteydi. Bugün iki yerleşmedeki cephelerin boyanması, yerel mimari kimliğinin turistler için dikkat çekici olması amaçlıdır. Evlerin iç mekânlarında ise durum farklıdır. Müze olarak işlevlendirilmemiş evlerin iç mekânlarında özgün renk kompozisyonlarına rastlanmaktadır. (Postalci, E., Kuruç, A., Gönül, H., 2014: 509)

Evlerin iç mekânların boyanmasındaki genel eğilim, giriş dahil bütün mekânların farklı renge boyanmasıdır. Ev sahiplerinin ikincil konut olarak kullandıkları YBM1 örneğinde ise, bütün mekânlarının, doğramalarının beyaza boyalı olmasıyla istisnadır.

5. Değerlendirme

Bursa'da, Muradiye ve Yahşibey mahallelerinden (Tablo 2) ve Misi Köyünden (Tablo 3) alan çalışması için seçilen evler üzerinde yapılan çalışmalara sonucu farklı tipolojilere sahip evlerde mekan kullanımları işlevleri üzerinden karşılaştırılmıştır. Yahşibey mahallesindeki konutların üçü sokaktan içeri çekilmiş bir girişe sahiptir. Küçük bir parsel üzerine yapılmış olan bu ev (YBM1) Muradiye'de incelenen örnekler arasında bahçesi olmayan tek evdir. Yahşibey mahallesindeki örneklerin üçü iç sofalı plan tipine sahiptir, Misi köyündeki evlerde ise açık dış sofalı plan tipi görülmektedir. MSK 1 örneğinde olduğu gibi sokaktan bahçeye yarı açık bir mekândan ulaşılabilmektedir, Yahşibey'deki evlerin bahçelerine ise evin içinden ulaşılır, bahçenin sokakla bağlantısı yoktur, mahremiyeti fazladır. Köydeki evlerin açık alan kullanımları mahalle içinde yer alan evlere göre daha fazla olduğu görülmüştür. Bu evlerdeki sofa hacimlerinin, odaların toplam hacmine oranı da daha fazladır, ancak istisnası da vardır. Evde yaşayanların nüfusu azalmış ve yaşam biçimleri değişmiştir, buna bağlı olarak mekân kullanım biçimleri de değişmiştir. Örneğin ipekböcekçiliği artık yapılmadığı için, bu iş için ayrılan mekânlar işlevsiz kalmıştır.

Tablo 2. Bursa Yahşiköy mahallesi evlerinde işlevlerine göre mekan kullanımı

YAHŞİ BEY MAH. EVLERİ	YBM 1	YBM 2	YBM 3	YBM 4	TOPLAM ALAN(m2)	ORTALAMA (m2)
Evin adresi- adı	Postçular Sok. No:19- Levent Özşar Evi	Yahşibey Cad.No:52	Postçular Sok. No: 9	Postçular Sok. No: yok – Mavi Ev		(Toplam alan /4 – toplam x) (sadece bu mekanında m2 olan evlere)
Plan tipi	Dış sofalı	İç sofalı	İç Sofalı	Dış Sofalı		
Oda sayısı (adet)	2	6	4	5	17	4,25
Odaların toplam alanı (m2)	15,9	57,2	56,3	82,5	211,9	52,98
Sofa mekanları-nın toplam alanı (m2)	13,1	53,5	25,1	33	124,7	31,18
Mutfak alanı (m2)	7,9	6,7	7,5	x	22,1	7,37
Yıkanma/tuvalet (m2)	2	bulunamadı	1,7	14	17,7	5,9
Depolama alanları (m2)	12,4	x	9,5	x	21,9	10,95
Bahçe (m2)	x	x	53,33	girilemedi	53,3	53,3
Teras (m2)	x	15	x	x	15	15
Taşlık/Avlu (m2)	x	x	x	x	x	x
Ahır/Ambar (m2)	3	3	2,5	2	10,5	22,65
Sofa toplam alanı/Oda toplam alanı	0.82	0.93	0.44	0.4	2,59	0,94

Tablo 3. Bursa Misi Köyü evlerinde işlevlerine göre mekan kullanımları

MİSİ KÖYÜ EVLERİ	MSK 1	MSK 2	MSK 3	MSK 4	TOPLAM ALAN(m2)	ORTALAMA (m2)
Evin adresi- adı	Dere Cad. No: x	Bardaççı Sok. No:11A	Maksem Sok. No:32 - Ayşe Gün Evi	Cennetler Evi		(Toplam alan /4)
Plan tipi	İç sofalı	Dış sofalı	Sofasız	Sofasız		
Oda sayısı (adet)	4	3	6	4	17	4,25
Odaların toplam alanı (m2)	56,5	37	111	76	280,5	70,13
Sofa mekanları-nın toplam alanı (m2)	20	57	54	106,5	180,5	60,17
Mutfak alanı (m2)	9,5	7	17	12,22	24	12
Yıkanma/tuvalet (m2)	10	1	7	5,4	18	6
Depolama alanları (m2)	28,5	x	x	36,24	36,24	36,24
Bahçe (m2)	60	43	x	x	103	51,5
Teras (m2)	X	x	x	x	x	x
Taşlık/Avlu (m2)	30	x	x	x	x	x
Ahır/Ambar (m2)	x	6	x	46,88	52,88	26,44
Sofa toplam alanı/Oda toplam alanı	0.35	1.54	0.48	1.4	3,77	0,94

Bu çalışmadaki evlerin mekânsal organizasyonların çözümlenmesi, Bursa evlerine özgüdür. Benzer çalışmalara getirilecek farklı yorumların, geleceğin yerel mimarisini tasarlamak için araştırmacılara ve öğrencilere ilham vereceği düşünülmektedir.

SONUÇ:

Mimarlık, toplumun ekonomik, teknik ve politik gelişimlerinden etkilenen sosyal bir disiplin olarak, kültürel sürdürülebilirlik dahil, sürdürülebilir gelişmenin ekonomik, sosyal ve çevresel boyutlarının hepsi ile ilgilidir. Sürdürülebilir gelişmenin ekolojik boyutu, yapısal çevrenin yenilenebilir kaynaklarla şekillenmesiyle ilgilenen mimar ve şehir plancıları ana konusudur. Ancak bu konular, sürdürülebilirliğin sosyal ve kültürel boyutları da ele alınmadan yetersizdir (Postacı ve Atay, 2019:2). Mimarlık eğitiminde de yer bulan sürdürülebilirlik kavramı; kültürel pratikleri göz önünde tutan bir mimari tutum için öğrencilerle tartışılmaktadır.

Davis (2006)'e göre, yerel mimari, yüzyıllar boyunca çeşitli tezahürlerde değişken ortamlarda, aile yapısının doğasına ve sosyal büyümeye uyup değişerek gelişen, çok sayıda tezahürleri olan gerçek sürdürülebilir mimardır. Bu anlamda, yerel mimari örnekler üzerinden yapılan çalışmalar; hem eğitimcilere, hem de öğrencilere sürdürülebilirlik üzerine yeniden düşünmelerini sağlayacak veriler sunar.

Yerel mimarlık üzerine yapılan çalışmaların belgelendirilmesi kadar yorumlanması ve soyutlanması da önemlidir. Alan çalışmaları bu anlamda, mimari mekanların analiz edilmesi ve değerlendirilmesi için bir temel oluşturmaktadır. Küresel düzenin egemen olduğu bir çağda, yerellikler ve kültürel ürünler eskisinden de çok değer kazanmaktadır. Geleneksel mimari örneklerin analiz ve çözümlenmelerinin, günümüz konut tasarımında mekânsal organizasyonlar için ilham verici olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA:

AKSOY, F. (2011). *17. ve 18.yüzyıl Bursa Evleri Yapı Çözümlemesi*. Ulusal Tez Merkezi: 304785.

AKSOY, F. (2012), "Bursa'da Geleneksel Konutlar", *Bursa'da Zaman*, Nisan 2012, (2), 36-41.

BÜYÜKŞAHİN SİRANKAYA, S., YALDIZ, E. ve AYDIN, D. (2018). 17. ve 18. Yüzyıl Geleneksel Bursa Evleri Mekansal Konfigurasyonunun Tipolojiler Üzerinden Analizi, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11, (61), 450.

DAVIS, H. (2006), *Architectural Education and Vernacular Building*, L. Asquit, M. Vellinga içinde, *Vernacular Architecture in the Twenty-First Century, Theory, Education and Practise* (s.231), London, New York: Taylor&Francis Group.

ELDEM, S. H. (1984), *Türk Evi Osmanlı Dönemi*, Cilt 1, İstanbul: Türkiye Anıt Çevre Koruma Vakfı.

GÜNEY, D., GÖLLER, V. (2016). Kırsal Turizm Konusunda Yerel Halkın Yaklaşımının Belirlenmesi: Misi Köyü Örneği, *Turizm Akademik Dergisi*, 3 (02), 25-36.

INTERNATIONAL UNION OF ARCHITECTS (UIA) (2017) Charter UNESCO/UIA For Architectural Education (2017) 10 Kasım 2019 tarihinde <https://www.uia-architectes.org/webApi/uploads/ressourcefile/178/charter2017en.pdf> adresinden erişildi.

KAPLANOĞLU, R. (2015). Muradiye Mahallesi, *Wiki Bursa Bursa'nın yaşayan ansiklopedisi*. 10 Kasım 2019 tarihinde https://www.bursa.com/wiki/Muradiye_Mahallesi adresinden erişildi.

ORBAY, İ. (1983), Bursa Aga Khan Award for Architecture, İstanbul, 5-18.

POSTALCI, İ.E., ATAY, G. (2019). Rethinking on Cultural Sustainability in Architecture: Behruz Çinicı Projects, *Sustainability Journal*, 11, 1069, 2-17.

POSTALCI, E., KURUÇ, A. ve GÖNÜL, H. (2014). A Spatial Analysis of Vernacular Architecture, Bursa Houses. *ISVS, 7th International Seminar on Vernacular Architecture Bildiriler Kitabı 2* içinde (503-511). İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi.

TOMSU, L. (1950) *Bursa Evleri*. İstanbul: İTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, 22.

URL-1. <http://www.bursadabirgun.com/haber-bursa-da-gecmisin-ruhunu-yasatan-mahalle-22970.html>

URL-2. [http://www.nilufer.bel.tr/haber-5763-misiye-bir-odul-daha#PopupGoster\[popup\]/0/](http://www.nilufer.bel.tr/haber-5763-misiye-bir-odul-daha#PopupGoster[popup]/0/)

Not:

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümünde açılan seçime bağlı “Yerel Mimaride İç Mekân Kurgusu ve Renk” dersi kapsamında, Ece Postacı ve Ayşegül Kuruç yürütücülüğünde, 2013-2014 yıllarında lisans öğrencileri ile Bursa’da iki alan çalışması yapılmıştır. Bursa’da yapılan her iki çalışmada da, Bursa Büyükşehir Belediyesine, evlerini açan ev sahiplerine, alan çalışmamıza katkıda bulunan Hale Gönül’e, çalışmaların arşivlenmesine yardımcı olan Aytu Cebi’ye, ve Misi Köyünde çalışan öğrencilerimiz; Derya Mansuroğlu, Hafize Görmüş, Özge Yavuz, Emine Tuğba Büyükkaytan, Şeyma Çetin, Gülçin Kahraman, Zeynep Zeren, Nezahat Melis Eraydın, Bersu Çelik, Susanne Wilk, Gülbahar Bucak, Margot Jacob, Simon Dusek, Mattia Giandomenici ve Muradiye’de çalışan öğrencilerimiz; Hazal Sevgi, Defne Gül Kayaoğlu, Ezgi Polat, Mert Özoğul, Gözde Menetlioğlu Büşra Çevik, Nurcihan Bektaş, Merve Nur Aksu, Serra Ayhan, Ümit Can Gök, Tuğçe Nur Koyuncu, Orçun Mutlu, Alexandra Obreja, Lorand Kiss ve Anna Gust’a özverili çalışmaları için teşekkür ederiz.